

EUZKERARI BURUZ AZPEGI BEREZIA

Beste lan batzuetan oartu, esan eta esonatu dugunez, gure izkuntza au ondo erabiltzeko, ondo ere ta lenago aztertzea dagokigu, gero ta sakonago aztertu, egitan euzkera nolakoa dan jakiteko, ots, bere egitura edo bere eliztia zeatzez ikustean, euzkera bera dan bezela onartzeko ta mintzatzeko ta idazteko. Aipatzen dugun onek pef okeri bat dirudi ain argi ta garbia baita; baña gaurko ontan entzuten eta irakurtzen diran gauzak asko gogoratu ezkeru, ustekoa da guzti ori oso sal ikusten ez dala edo, ikusten bada, aintzakotzat artzen ez dala; ondorioaz, alde guztietan amaika mordollo ta gure euzkera oso erderakadaz josita ikusi bear.

Geron ustez, amaika oker egiten dira bazte etan, apika aunitzentzat ortan ga antzirik ez dagoelakoan, batzuentzat gauzak ongi ta sakon ikasten ez diralako, edo gaurko giroa orela zuzenduta dagoelako, ta oreren jokera ja aitzea, ona ala txa a ots dan begiratu gabe, erosoago zayelako. Orela yardutean oker aundia egiten ad da nun-nai, ta o engatik idazten al gera oker orokar oren azpegi batzuk salatzean, guzia bere bide onera, jato era erakartzeko nayaz, geron aldetik ere oker egin dezakegula aiztu gabe; baña azpegi guztietan gure izpideak ematen ditugu, gure aldetik ezin oñañrik gabe ezer artu, ez esan, ez idatzi ere; ta orixe da beti guziengandik entzun eta irakuñ al-izatea nai-izango genukena.

Oñañ oroka a bezela, beñz ere, auxe jañ nai dugu: euzkera bera dan bezela onartzea guziori ezinbestekoa zaigula; ezin aldatu dezakegu gure izkuntza, iñola ere ez, ezerengatik be; gu gera euzkeraren bideetatik ibili bear dugunok, ez euzkera gure egokitasunera ekañ nai-izan. Orixo da, geron ustez, guztion aldetik onartu bear-izango litzaken asiera goto a.

Asmo ortaz gaurko gure lantxo ontan, euzkeraren azpegi berezi bat erabili nai dugu, oso berezia dan azpegia: Z izkia, soñu ta iku a bezela, begiratzea. Soñuaz, Z izkiaz adierazi bear dana oso berezia da, ta auxe dugu lenengoz begiratu bear duguna: ez da gogora, erderaz "caza" itzean esaten dan bezela, ez eta oso biguna, erderaz "casa" itzean oguzten danez; soñu bi auen artekoa da gure Z'ren soñua. Beraz, euzkeraz, Z ta soñuak alka en ondoan eta urbil dagoz, eta aspaldidanik gurean guztia erderaz ikasi bear-izan dugulako, eraz gertatzen da soñu bi oyek nastea, edo bearbada obeki esan dezakegu Z'ren soñu berezia S'arenaz aldatuta maiz ikusten dugula.

Azkue'ren iztegian irakuñ ditekenez, orixe bera oartzen da, ta aspaldian ere, ()henar idazleak, bere aldian, Z'ren ordez S ta TZ'ren ordez Z erabili zituela

esaten da. Alakotz, oke a ez da gaurkoa baka ik eta aspaldian be orela agertzen da; baña beti, enurarik gabe, erderaren eragiteagatik. Bea ezkoa izango zaigu, beraz, oker ori beste guztiak bezela, zuzentzea, euzkera bera egitan dan bezela erabiltzeko, ta zuzentza guztiak ikastoletan egiten asi bear dalakotan gagoz.

Ikus ditzagun orain Z izkiaren azpegi batzuk, zertan eta zertarako erabiltzen dan; eta ez soñu bat adierazteko iku a bezela bakañk begiratzean, izkuntzan zertarako erabiltzen dan ere oartzean baizik.

Esan dezagun, lenengoz, Z izkia aurizki, erdizki ta atzizkia bezela erabiltzen dala.

Au izki bezela, iztegi guztietan aipatzen ez dana, itz askotan agertzen, gedin bateaz asten diran beste itzai gañeratzen eta lenengo itzaren zentzuna aldatzean, beste zentzun be iaz beste itz bat eratzeko. E.b.: ARAGI + Z = ZARAGI; EU + Z = ZEU; IBAR + Z = ZIRA UBI + Z = ZUBI; UBIDE + Z = ZUBIDE; ....

Batzuetan Z'az egindako bigaren zentzuna, lenengoarena edatua bezela agertzen da. Ona emen batzuk: APAL + Z = ZAPAL; APALDU + Z = ZAPALDU; ENTZUN + Z = ZENTZUN; ERGA + Z = ZERGA; IZA + Z = ZIZA; ORATU + Z = ZORATU; ORI + Z = ZORI; USMA + Z = ZUSMA; ...

Beste batzuetan itz bien zentzuna berdin dala dirudi. E.b.: APO + Z = ZAPO; AR APASTAKA + Z = ZAR APASTAKA; A APO + Z = ZAR APO; I IKITU + Z = ZI IKITU; I IST + Z = ZI IST; UR UPA + Z = ZUR UPA; ...

Noiz edo noiz itzen zentzunak alka en antzekoak dira. Onela: ARAKA + Z = ZARAKA; ARGALDU + Z = ZARGALDU; INTZ + Z = ZINTZ; IPOTZ + Z = ZIPOTZ; IRT + Z = ZIRT; ...

Beste itzak geyago aipatu litezke, asko. Eta oar bat ere egin dezakegu emen: itzak idaztean erabili baño lenago, itzegitean ezagutzen ziran; alakotz, Z izkiaz itzezin orde, bere soñuaz mintzatzea obeki edo izango litzeke. Bai ta Z'ren soñua, askotan, S'renaz aldatua izan dala. E.b.: Azke esan orde, gaur Aske esaten da, ta itz bi auen zentzunak ez dira berdin; Aske itzak auxe adierazten du: len gauza bat lotuta izanez, lotura kendu-ta, lotu gabe geratzen dala: ASKE. Azke itza beste zentzun au adieraztekoa da: len zerbait edo norbait menperatuta zegoena, menperapen oren gabe geratzen dala, ots: AZKE. Bi zentzun oye alka en antzekoak dira, baña ez zentzun berekoak. Ba-dira beste itzak oyen antzekoak lez ikus ditzakegunak: Asi ta azi, ikusi ta ikuzi, jaso ta jazo, ...

Erdizkia bezela aditz-jokoan ikusi diteke, beti aska en zentzuna emateko: Daukat eta daukat, daramazu ta daramazkizu, ...; ta ortarako ere Z atzizkia bezela agertzen da: Dot eta dodaz, dau ta dauz, dogu ta doguz, ...

Baña, len esan dugunez, soñua begiratzea da garantzi aundienakoa; ta Z ta S izkien soñuak alka enetik oso urbil dagozelako, ta ikastoletan soñu bi oye ongi bereiztea irakasi ez talako, gaur itz batzuk S'az esaten eta idazten dira Z'az egin orde; e.b.: euskera, euzkera orde; euskaldun, euzkaldun orde; Euskadi, Euzkadi orde; askatasun, azkatasun orde; ... Ezinbestekoa bezela agertzen zaigu, beraz, gai at ezaz sakon aztertzea.

Z'ri buruz geyago begiratu nai-izan ezkerro, 1974'ko KARDABERAZ 3 aldizkarian idatzi nuen beste lana ikus diteke.

U estarazu'ta Andoni